

KULTUREN

Kv Paradis 61

fornlämning nr 73 , Lunds stad

Lunds kommun, Skåne

Arkeologisk förundersökning 2013

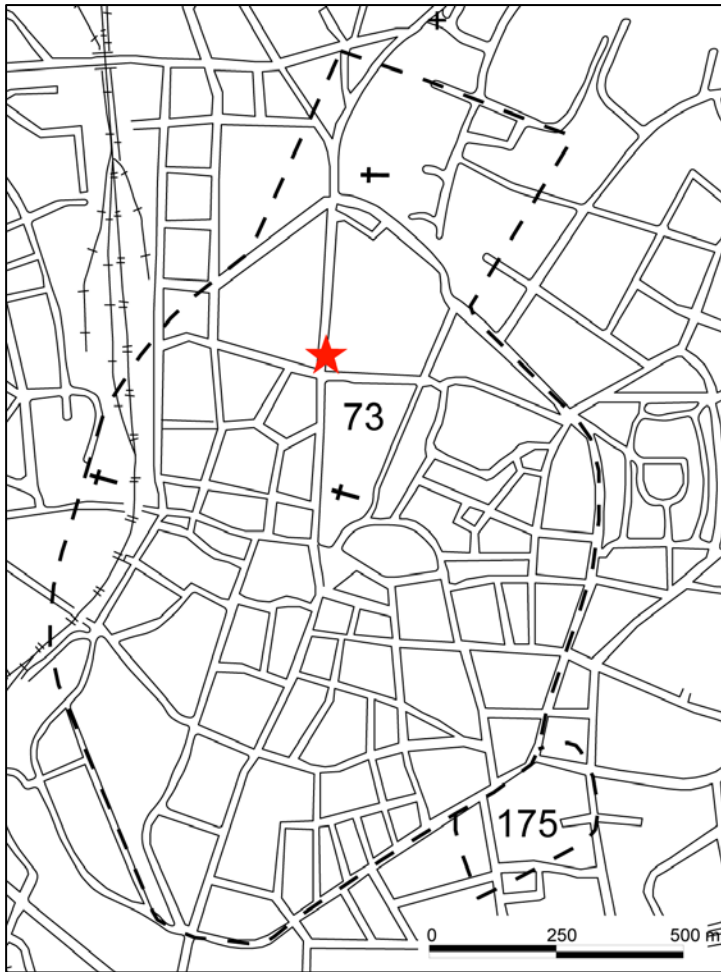
KULTURMILJÖRAPPORT 2014:17

AJA GULDÅKER

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser.....	5
Genomförande och resultat.....	6
Sammanfattning	9
Administrativa och tekniska uppgifter	10
Referenser.....	11
Bilagor	12
Fyndregister	12

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

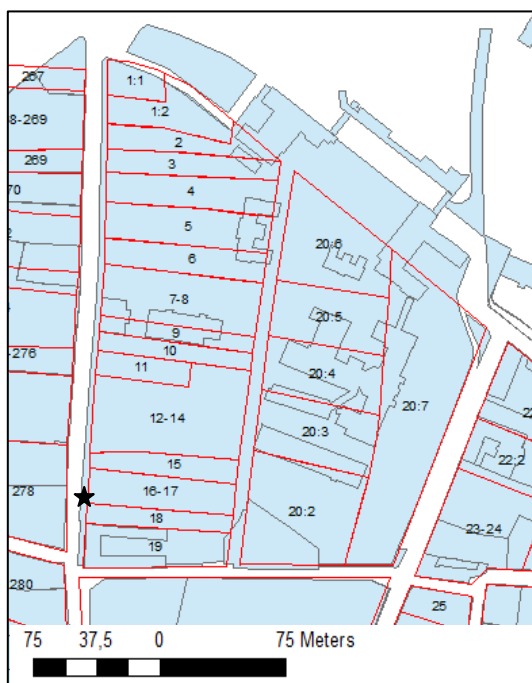
Inledning

I samband med schaktningsarbeten på Bredgatan vid kv Paradis 61 i Lund, genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning, enligt Länsstyrelsens beslut (Lst.dnr 431-26704-2013). Arbetet omfattade nya serviser för vatten och avlopp till fastigheten Paradis 61, samt infällning av en brunn på den befintliga adagvattenservisen till fastigheten Gärdet 10.

Fornlämningssmiljö

Kv Paradis är beläget i den norra delen av Lunds medeltida stadsområde. I modern tid begränsas kvarteret i norr av Norra Vallgatan och Allhelgona kyrkogata, i öster av Sandgatan, i söder av Paradisgatan och i väster av Bredgatan. Tidigare utgjorde stadens vall och vallgrav begränsning i norr. Fram till och med år 1678 var kvarteret delat i två delar av en i nordsydlig gatusträckning, känd under namnen Lysesträtet och Ljusagatan. Gatan antas ha utgått från en öppning i muren kring ärkebiskopens gård i Lundagård, och sträckte sig vidare genom kv Paradis, och ledde slutligen upp till Allhelgonaklostret.

Det äldsta skriftliga belägget för gatan härrör från år 1350 (Andrén 1984 s 68). Den är arkeologiskt belagd och har daterats till före 1200-talet (Gardelin 2007). Den västra halvan av kvarteret tillhörde under medeltiden förmodligen till största delen Sankt Peter socken vid Bredgatan. Enligt Andréns tomtrekonstruktion av staden från omkring år 1500, utgör dagens tomt 37 och 38, delar av de äldre tomterna 15 och 16–17 (Andrén 1984 s 18). Schaktningsarbetena berörde utkanten av tomt nr 16–17 (figur 2). Nedan följer en sammanställning av alla kända ägare och boende på tomten 16-17 under historisk tid (figur 3).

Figur 2. Tomtrekonstruktion omkring år 1500, kv Paradis, ur Andrén 1984. Aktuellt område markerad med en stjärna.

16/17 Gård (Kyrkan Sankt Peter vid Bredgatan)	
1473	nämns Peder Mortensens gård.
1485	nämns Peder Mortensens gård.
1493	sköttes till kyrkan Sankt Peter vid Bredgatan.
1658	beboddes av Peder Christensen Bager

Figur 3. Alla kända ägare och boende på tomten 16-17. Rekonstruktion ur Andrén 1984.

Den västra delen av kvarteret har till stora delar kvar en senmedeltida tomtstruktur, tämligen oförändrad in i nutid. Arkeologiskt är endast mindre ytor i kvarteret undersökta, men under senare delen av 1500-talet verkar flertalet tomter ut mot Bredgatan ha varit bebyggda. Större delen av bebyggelsen brändes år 1678 då Kristian V, vid sitt återtag från Kristianstad, lät bränna Lund. Tomterna var emellertid inom ett par decennier bebyggda igen (Bevaringskommittén 1983 s 102). Fastigheterna längs Bredgatan har ålderdomlig struktur, med smala, djupa tomter som troligen härrör från 1700-och 1800-talet. En del tomtsammanslagningar gjordes under 1800-talet, och det har reducerat

antalet fastigheter något och några tomter kortades av i öster, men i huvudsak har det ursprungliga medeltida bebyggelsemönstret bibehållits.

På tomt nr 37, från vilken nr 61 är avstyckad, startades på 1870-talet en handskfabrik, som var verksam på tomten till 1920-talet (Bevaringskommittén 1983 s 103). Verkstadslokalerna var inrymda i gårdshusets bottenvåning (Bevaringskommittén 1983 s 105). Fastigheten bestod ursprungligen av tre åtskilda tomter med tre sammanbyggda gathus. Den mittersta delen uppfördes år 1821, medan den norra byggdes år 1864 och den södra år 1851. Vid en större ombyggnad år 1900 försågs husen med en enhetlig klassicerande putsfasad. År 1900 byggdes gathuset till på gårdssidan, och år 1910 uppfördes ett gårdshus i två våningar med grågult tegel. Det fanns då redan ett tidigare gårdshus, vilket var byggt år 1862 (Bevaringskommittén 1983 s 105).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Kv Paradis har varit föremål för flera mindre arkeologiska observationer genom åren, samt även flera förundersökningar och slutundersökningar. De viktigaste av de tidigare iakttagelserna redovisas nedan, och uppgifterna är huvudsakligen hämtade från Kulturens LA-arkiv.

- År 1981-82: Grundgrävning för Byrålogen. Bebyggelse lämningar, gropar och brunnar påträffades, vilka daterades till tiden från 1100-talet och framåt, samt delar av den medeltida gatan Lysestrådet (Gardelin 2007).
- År 1996: Ombyggnadsarbeten av fd Juridicum, i kv Paradis 51. Spår efter tidigmedeltida bebyggelse följt av diskontinuitet i bebyggelsen fram till 1800-talets början kunde dokumenteras (Lundberg 1997).
- År 1999 och 2000 genomfördes träd plantering i kv Paradis 51, odlingslager framkom och moränen påträffades vid ett djup av 1,30 m (Karlsson 2005a och b).
- År 2002: Schaktningsövervakning i kv Paradis 47, varvid lämningar efter bebyggelse från olika tidsperioder påträffades, tillsammans med spår av metallhantverk (Ericsson 2002).
- År 2002: Schaktningar på Wickmanska gården, kv Paradis 35, i samband med renovering efter en brand. Intakta kulturlager framkom under gårdsplanens kullerstensbeläggning och även under magasinets golv. Bebyggelse lämningar i form av lergolv, raseringslager samt även en sandstenskulvert under gårdsplanen påträffades (Ericsson, Karlsson & Knarrström 2005).
- År 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i den sydöstra delen av kv Paradis 51, inför en nybyggnation. Bebyggelse lämningar i form av raseringslager och flera nedgrävningar påträffades. Förundersökningen ledde till en riktad slutundersökning som utfördes år 2009, varvid en större yta schaktades varvid vissa delar undersöktes intensivt medan andra extensivt. Två brunnar påträffades, varav den ena var byggd av virke fällt sommaren år 1156. Även delar av ett vikarieresidens påträffades, vilket troligen varit byggt med korsvirkesteknik. Området användes huvudsakligen som odlingsmark med kål- och örtagårdar och

sedermera som humlegård. Marken började troligen användas omkring år 1103 - 04 (Ericsson in prep).

- År 2011 genomfördes en arkeologisk förundersökning på fastigheten kv Paradis 37 och 38 inför en exploatering av bakgårdsmiljön. I de norra och östra delarna av tomten, fanns ursprungligen en större nedgrävning vilket kan ha varit en damm. Den fylldes igen någon gång under hög- eller senmedeltid och därefter skedde stora omstruktureringar i området under senmedeltid eller efterreformatorisk tid. Detta gjordes för att skapa nya, användbara ytor bland annat för byggnation och odling. Bebyggelse lämningar i form av ett lergolv samt rester av en tegelmur från efterreformatorisk tid påträffades på de centrala delarna. Det påträffades även spår efter att hantverk bedrivits i närheten. I det övre igenfyllnadslagret, ett gödsellager, framkom östersjökeramik, medan det i det understa omstruktureringslagret förekom äldre rödgods. Kulturlagersekvensen uppvisade välbevarade kulturlager ned till ett djup av minst 2,50–3,00 m (Ericsson 2012a).
- År 2012 genomfördes en geoteknisk undersökning för att utreda de geologiska förutsättningarna på platsen. Resultaten från borrproverna bekräftade resultaten från den arkeologiska förundersökningen år 2011. Ingen riktig moränlera påträffades utan en blandning av sediment, sand och lös moränlera. Borrproverna togs ned till djup av 6,00 m. Kulturlagersekvensen uppvisade välbevarade kulturlager ned till ett djup av ca 3,50 m (Ericsson 2012b).
- År 2013 genomfördes en arkeologisk förundersökning i samband med att en vattenservis lades ned i Allhelgona kyrkogata. Inga bevarade medeltida kulturlager påträffades dock inom schaktbegränsningen (Kronroth 2014).

Genomförande och resultat

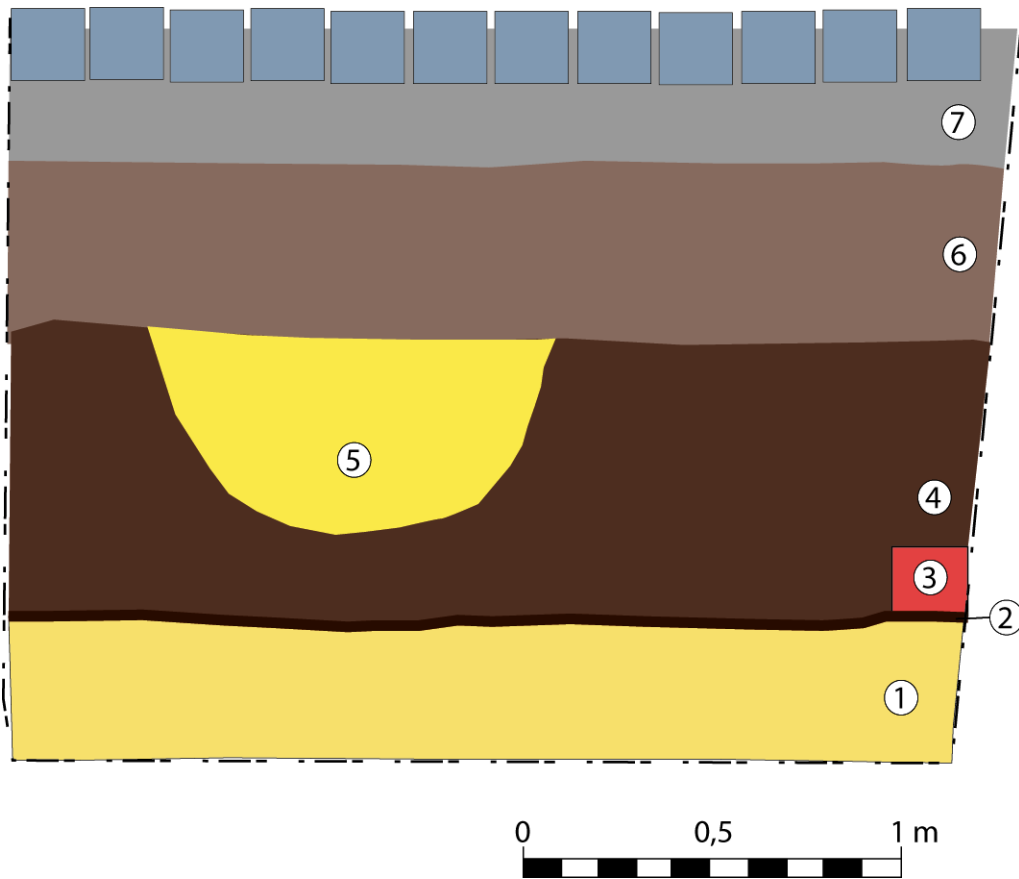
Flera tidigare rörschakt dokumenterades i Bredgatan, för bland annat en fjärrvärmekulvert, större vattenledningar samt elkablar. De var nedgrävda ca 0,40 -1,00 m under dagens gatunivå. Schaktet omfattade en bredd av 2,50 m och 4,00 m långt, med en mindre utlöpare i öst på 1,00 x 0,70 m för att koppla ihop de nya serviserna med befintliga till fastigheten.

Den totala schaktvolymen uppgick till 12,00 m³ och intakta medeltida kulturlager dokumenterades från ca 1,00 m under trottoaren. Kulturlagren bestod av svart fet lera med hög halt av träkol och inslag av slagg samt keramik av typen yngre rödgods. Kulturlagret bedömdes vara en äldre välbevarad markhorisont. Över det medeltida kulturlagret dokumenterades ett likartat lager som underliggande medeltida, som därutöver var uppblandat med grus och moränlera, vilket kan tyda på att gatan fyllts upp och stabiliserats. Ovanför det uppblandade lagret låg bärlager till den befintliga gatunivån och trottoaren på Bredgatan. I detta låg också flera kabelschakt, bland annat för fiberkabel och för äldre elkablar.

Inga medeltida kulturlager påträffades i schaktområdet på Bredgatan utan endast i området för trottoaren dokumenterades intakta medeltida kulturlager.

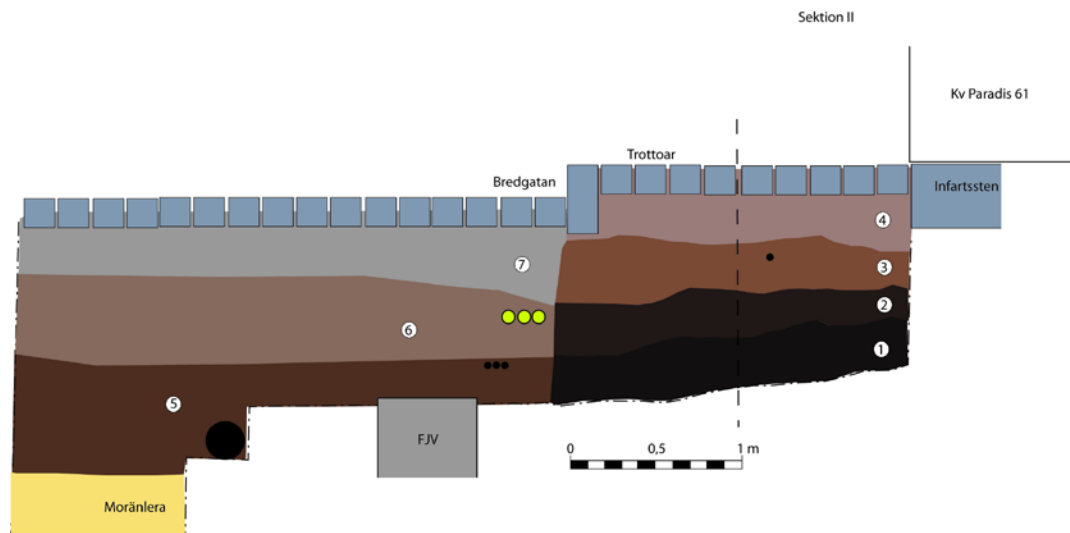

Figur 4. Området för schaktningsarbeten intill fastighet kv Paradis 61. Fotografiet taget från väst.

Figur 5. Sektion I mot väst. Lager beskrivningar.

1. Gulbeige moränlera.
2. Trä. Troligen för att nivellera en ledning för dränering.
3. Keramikrör för dränering.
4. Brun kompakt finkornig lera, torr med inslag av gula moränlerfläckar. Inslag av träkol och gul/rött tegel. Igenfyllning av dräneringsschakt.
5. Gul, torr, kompakt och finkornig moränliknande lera. Igenfyllning av grop.
6. Beige, finkornig, torr och porös sand. Väl packad. Bärlager.
7. Makadam och grus, samt gatsten. Bärlager och markbeläggning.

Figur 6. Sektion II mot norr. Lagerbeskrivningar.

1. Svart, fet, fuktig och finkornig lera med inslag av träkol, slagg och keramik av typen yngre rödgods. Närvaro av djurben och slaktavfall. Äldre markhorisont.
2. Som (1) uppblandad med moränlera, grus och en äldre kabel. Uppfyllning av gatan.
3. Grus, makadam och lera. Torrt och grovkornigt. Fiberkabel till fastigheten. Bärlager.
4. Grus och gatsten. Bärlager och markbeläggning.
5. Brun, kompakt och finkornig lera, torr med inslag av gula moränlerfläckar. Inslag av träkol och gul/rött tegel. Igenfyllnadslager av fjärrvärme och vattenledningsschakt.
6. Beige finkornig, torr och porös sand. Väl packad. Kabelrör. Bärlager.
7. Makadam och grus samt gatsten. Bärlager och markbeläggning.

Sammanfattning

I samband med VA-arbeten i kv Paradis 61 i Lund utfördes en arkeologisk förundersökning. Arbetet bestod av framdragning av nya serviser för vatten och avlopp till fastigheten Paradis 61, samt infällning av brunn i befintlig dagvattenservis på fastigheten Gärdet 10.

Flera tidigare rörschakt i Bredgatan dokumenterades, innehållandes bland annat en fjärrvärmekulvert på 1,00 m djup och större vattenledningar på 1,50 m djup. Intakta medeltida kulturlager dokumenterades ca 1,00 m under trottoaren. Kulturlagren bestod av svart fet lera med hög halt av träkol och med inslag av slagg, samt keramik av typen yngre rödgods. Detta bedömdes vara en äldre markhorisont med god bevaringsgrad. Över det medeltida kulturlagret fanns ett lager som var av liknande typ som underliggande medeltida, men uppblandat med grus och moränlera, vilket kan tyda på att gatan fyllts upp och stabiliserats. Ovanför det uppblandade lagret låg bärlager till den befintliga gatunivån och trottoaren på Bredgatan. I detta fanns också flera kabelschakt, bland annat för fiberkabel och för äldre elkablar.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-26704-2013	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv Paradis 61
Typ av exploatering	VA-arbeten		
Uppdragsgivare	VA Syd		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Aja Guldåker		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	2013-12-13 – 2013-12-13		
Fälttid			
Arkeolog	4 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	11 m ²		
Kubik	12 m ³		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	4h x 700 SEK=2800 SEK		
Rapport	4h x 700 SEK=2800 SEK		
Analys	-		
Övrigt	-		
Summa:	5600 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	5600 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	KM 94097: 1-2. Förvaras efter fyndfördelning på Kulturens magasin Diabasen.		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	1 sektionsritning skala 1:20/planritning skala 1:100		
Foto	7 digitala fotografier		
Analys	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. RAÄ & SHM rapport. Medeltidsstaden 56. Stockholm.

Bevaringskommittén. 1983. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Krafts rote. Lund 1983.
Bjerkling, S-E., Damell, D. & Gustavsson, J-H. 1984. Bygga på kulturlager. Förundersökningar och grundläggningsmetoder. Byggforskningsrådet Rapport R79:1984.

Ericsson, G., Karlsson, M. & Knarrström, A. 2005. Kv Paradis 35, Lund. Förundersökning 2003 och 2004. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 170. Kulturen, Lund.

Ericsson, G. 2002. Kv Paradis 47, Lund. Arkeologisk förundersökning 2002. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 109. Kulturen, Lund.

Ericsson, G. In prep. Kv Paradis 61, Lund, SU 2009.

Ericsson, G. 2012a. Kv Paradis 37 & 38, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 411. Kulturen, Lund.

Ericsson, G. 2012b. Kv Paradis 61, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 435. Kulturen, Lund.

Gardelin, G. 2007. Kv Paradis 33, Lund. Arkeologisk undersökning 1982. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 283. Kulturen, Lund.

Karlsson, M. 2005a. Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 1999. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 144. Kulturen, Lund.

Karlsson, M. 2005b. Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 2000. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 143. Kulturen, Lund.

Kronroth, N. 2014. Kv Paradis 51. Arkeologisk förundersökning 2013. Kulturmiljörapport 2014:4). Kulturen, Lund.

Lundberg, A. 1997. Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 1996-97. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 50. Kulturen, Lund.

Bilagor

Fyndregister

KM 94097: 1-2

Fyndnummer	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.
1	Sektion II, Lager 1	Keramik	Kärl		Oidentifierad	buk	1	6
2	Sektion II, Lager 1	Slagg	Sintrad lera/sand				1	15

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.

I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2013

- 2013:1 Kv Billegården 21, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:2 Kv Apotekaren 11 (fd 9), Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:3 Ventlinge 44:1, Mörbylänga kommun. Antikvarisk medverkan 2012-13. Henrik Borg.
2013:4 Stora Råby 34:7, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
2013:5 Kv Saluhallen1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011-2012. Ivan Balic.
2013:6 Innerstaden 2:1 - Krafts torg och Kungsgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:7 Stora Råby 34:7/väg 887, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth
2013:8 Innerstaden 2:1 – Clemenstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:9 Kv Sjöjungfrun 11, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2010. Claes Theliander.
2013:10 Kv Repslagaren 29, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:11 Kv Svaneluckykan m. fl. Lund. Förundersökning 2012. Ivan Balic.
2013:12 Kv Döbeln 2 och 3, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:13 Nöbbelöv 22:1, fornlämning nr 24 i Norra Nöbbelövs socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:14 Kv Södertull 10 och 30, Lund. Geoteknisk undersökning 2011-2012. Gertie Ericsson.
2013:15 Kv Trädgården 11, Lund. Geoteknisk undersökning 2011. Gertie Ericsson.
2013:16 Kv Thor 6, Ystad. Arkeologisk förundersökning 2010. Adam Bolander och Gertie Ericsson.
2013:17 Kv Grynmalaren 31, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:18 Måketorpsboden på Kulturen, Lund. Byggnadsarkeologisk undersökning 2013. Gunilla Gardelin och Karl-Magnus Melin.
2013:19 Utgår.
2013:20 Kv Billegården 21, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Ivan Balic.
2013:21 Kv Fredrik 8, Ystad. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:22 Kv Sankt Peter 10, Lund. Arkeologiska förundersökningar 2008. Karl-Magnus Lenntorp.
2013:23 Innerstaden 2:1 – Stora Fiskaregatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:24 Kv Winstrup 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:25 Kv Gylleholm 11- Innerstaden 2:1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:26 Kiliansgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:27 Kv Paradis 47, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.

2014

- 2014: 1 S:t Botulf 14, Lund. Antikvarisk rapport 2013-2014. Carita Eskeröd.
2014:2 S:t Peter 28, Lund, Ekska huset. Antikvarisk medverkan 2013. Carita Eskeröd.
2014:3 Innerstaden 2:1 – Västra Mårtensgatan. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:4 Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:5 Innerstaden 2:1 – Västergatan, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:6 Innerstaden 2:1 – Stora Södergatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:7 Lusthuset på Spydebergs Prästgård, Norge. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2014:8 Kv Ängen 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Gertie Ericsson.
2014:9 Kv Gärdet 10, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:10 Kv Apotekaren 11 (fd 8), Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Gertie Ericsson.
2014:11 Kv Gatehusen 3, Östra Torn. Arkeologisk förundersökning 2013. Gertie Ericsson.
2014:12 Kv Toppen 1 och 2, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Johan Wallin.
2014:13 Trädgården på Ner-Killingberg, Norge. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2014:14 Kv Kulturen 24, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
2014:15 Kv Paradis 61, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Gertie Ericsson och Nicklas Kronroth.
2014:16 Statarhus vid Korsbäcksgården, Östra Odarslöv, Lund. Byggnads- och trädgårdsdokumentation. Aja Guldåker och Carita Melchert.
2014:17 Kv Paradis 61, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.